

АРТЪР КОНАН ДОЙЛ ЗЛАТНИТЕ ОЧИЛА

Превод от английски: Ю. Дончев, Л. Весов, Ц. Добруджалиев, Вела
Каралийчева, 1992

chitanka.info

Когато гледам трите дебели ръкописа, които съдържат работата ни през 1894 година, признавам, че ми е трудно да подбера от този обилен материал най-любопитните случаи, които заедно с това най-релефно илюстрират особените способности на моя другар Шерлок Холмс. Като преписвах тези книжа, попаднах на бележките си за неприятната история с червената пиявица и ужасната смърт на банкера Кросби. Там намерих и описанието на Адълтонската трагедия и нещичко за чудното съдържание на старинна британска гробница. Шумното дело на Смит и Мортимърското наследство се отнасят към това време, а също и проследяването и задържането на Хюрис — уличния убиец — подвиг, с който Холмс заслужи благодарствено писмо от френския министър-председател и ордена на Почетния легион. Всяка от тези случки би могла да ми послужи като тема за разказ, но аз мисля, че нито един от тях не съдържа толкова много чудни и любопитни събития, както случката в старото Йокелейско имение, в която се разказва не само за печалната смърт на младия Уилоуби Смит, но и последвалите събития хвърлят любопитна светлина върху причините за престъплението.

Беше мрачна и бурна нощ в края на ноември. Ние с Холмс седяхме мълчаливо цялата вечер — с помощта на силна лупа той изучаваше остатъците от надписа върху старинен пергамент, аз се бях задълбочил в едно ново съчинение по хирургия. Вятърът вееше по Бейкър Стрийт и дъждът яростно шибаше прозорците. Странно беше — в самия център на града да чувстваш силата на природата и да съзнаваш, че за нея Лондон не е нищо повече от къртичина, изникнала в полето. Аз се приближих до прозореца и погледнах на улицата. Редките фенери осветяваха калния път и блесналите от дъжда плочки. Един едничък файтон шляпаше по водата откъм Оксфорд Стрийт.

— Добре е, Уотсън, че няма да излизаме навън през тази нощ, — каза Холмс, като отмести настрана лупата и сгъна пергаментата. — Доста поработих. Тази работа е уморителна за очите. Доколкото разбрах, представлява хроника, писана от някакъв абат от петнадесети век. Ех, хе, хе! Какво е това?

Сред воя на вятъра до слуха ни достигна шум от конски копита и протяжното скърцане на колела върху плочника. Файтонът, който бях видял, спря пред входа ни.

— За какво ли идва? — възкликнах аз, като забелязах, че от файтона слиза някакъв мъж.

— За какво идва ли? Идва при нас. А на нас, мой бедни Уотсън, ни трябват палта, завивки, галоши и всички спомагателни средства, каквито човек е изнамерил за борбата с лошото време. Но почакайте! Файтонът си отиде! Има още надежда. Човекът би го задържал, ако трябваше да излезем с него. Идете долу, драги, и отворете вратата, защото всички примерни хора отдавна вече спят.

Когато светлината от лампата в чакалнята освети нашия нощен посетител, аз можах лесно да го позная. Той беше младият Станли Хопкинс, многообещаващ детектив, към чиято служба Холмс неведнъж бе проявявал практичен интерес.

— В къщи ли е той? — попита бързо Хопкинс.

— Влезте, драги господине — обади се Холмс от горния етаж. — Надявам се, че нямате никакви задачи за нас тази нощ.

Детективът се качи горе и лампата освети измокрената му от дъжда мушама. Аз му помогнах да я свали, а през това време Холмс разпали огъня в камината.

— А сега, драги Хопкинс, седнете по-удобно и сгрейте краката си — каза той.

— Ето ви цигари, а докторът ще ви даде гореща вода с лимон — отлично лекарство в такава нощ. Трябва някаква важна работа да ви е измъкнала от къщи в тази буря.

— Наистина е важна, господин Холмс. Тежък товар нося на гърба си, уверявам ви. Чели ли сте нещо за Йокслейския случай в последните вестници?

— Напоследък не съм чел нищо, написано след петнадесети век.

— Е, това беше само една бележка и то твърде невярна, така че нищо не сте изгубили. А аз не съм си губил времето. Това е станало в графство Кент — на седем мили от Четъм и на три от железопътната линия. Телеграфирах ми в три часа и петнадесет минути, аз бях в старото имение Йокслей в пет часа, направих разследване, върнах се на гара Чаринг Крос с последния влак и от там ето ме право при вас.

— Което значи, предполагам, че случаят за вас е съвсем неясен.

— Това значи, че аз нищо не мога да проумея. Доколкото ми се струва, това е най-забърканият случай, който някога съм виждал, и при това отначало всичко изглеждаше така просто, че беше невъзможно да

сбъркам. Няма никакви мотиви, господин Холмс. Ето кое ме смущава — не мога да намеря мотивите. Има мъртвец — това не може да се отрече — но доколкото виждам, няма ни най-малка причина някой да е искал да причини зло на този човек.

Холмс запали цигара и се облегна на канапето.

— Да чуем какъв е случаят — каза той.

— Събраните от мен факти са ясни — започна Станли Хопкинс. — Сега трябва само да проумея какво означават те. Историята е следната. Преди няколко години това селско имение Йокслей е било наето от един стар човек, който се е казвал професор Корам. Той бил болен и половината от времето си прекарвал в леглото, а през другата половина се разхождал около къщата, като се подпирал с бастун, или пък градинарят го возел в инвалидна количка. Малкото му съседи го обичали много, посещавали го, и той се ползвал с известността на много учен човек. Прислугата му се състояла от икономката госпожа Маркър и прислужницата Сюзан Тарлтън. И двете работели при него от деня, в който пристигнал, и както изглежда, и двете жени били много добри по душа. Професорът пише научна книга и затова преди една година решил да си потърси секретар. Първите двама кандидати да работят при него не успели, но третият, господин Уилоуби Смит, много млад човек, току-що завършил университета, се оказал много нужен на професора. Работата му се състояла в тава, че цяла сутрин пишел под диктовката на професора, а вечер обикновено търсел материалите, необходими за следващия ден. В миналото на тоя Уилоуби Смит няма нищо, което да говори против него — нито когато е бил момче в Упинхам, нито като студент в Кеймбриджкия университет. Видях дипломите му. Вижда се, че е бил възпитан, спокоен, работлив, без никакви слабости. А при това тъкмо този младеж е намерен мъртъв тази сутрин в кабинета на професора при обстоятелства, които говорят само за убийство.

Вятърът виеше под прозорците, ние с Холмс се преместихме по-близо до огъня, а младият инспектор разказваше своя дълъг разказ.

— Претърсете цяла Англия — каза той — и вие няма да намерите домакинство, в което прислугата да е по-сдържана и по-изолирана от външния свят. От цели седмици никой не е излизал през градинската врата. Професорът е бил погълнат от работата си и за него не е съществувало нищо друго. Младият Смит не е познавал никого от

съседите и е живял почти като своя господар. Двете жени нямали близки. Градинарят Мортимър, който вози професора, е стар войник от запаса с отличен нрав. Той не живее в имението, а в къщичка с три стаи, която се намира в другия край на градината. Това са всички хора в старото имение Йокслей. Вратата на градината е на сто метра от големия път, който води от Лондон за Четам. Тя се затваря с резе, но и всеки може лесно да влезе през нея.

Сега ще ви предам показанията на Сюзан Тарлтън, единственият човек, който имаше да каже нещо положително за случая. Било преди обед, между единадесет и дванадесет часа. По това време тя закачвала една завеса в спалнята на горния етаж, която се намира в предната част на къщата. Професор Корам бил още в леглото, защото в лошо време той рядко ставал преди обед. Икономката била заета с нещо в задната част на къщата. Уилоуби Смит бил в спалнята си, която му служела за кабинет, но по това време слугинята чула как той минал по коридора и влязъл в кабинета, който се намирал тъкмо под стаята, дето била тя. Не го видяла, но казва, че не било възможно да не познае неговите бързи твърди стъпки. Тя не чула да се затваря вратата на кабинета, но след минути долетял страшен вик. Това бил див, задавен вик, толкова странен и неестествен, че не би могло да се разбере, кой го е издал — жена или мъж. Чул се тежък удар, който разтърсил цялата къща, и настъпила тишина. За миг момичето останало като вкаменено, после се посъзвела и слязло на долния етаж. Вратата на кабинета била затворена и тя е отворила. На пода лежал младия Уилоуби Смит. Отначало тя не забелязала никакви следи от насилие, но когато се опитала да го вдигне, видяла кръвта, която бликнала от долната част на шията му. Там имало много малка, но дълбока рана, била прерязана сънната артерия. Оръжието, с което е била нанесена раната, лежало на пода. То било едно от ония малки ножчета, които можете да намерите на някое старомодно писалище, с дръжка от слонова кост и несгъващо се острие. Било взето от писалището на професора. Отначало слугинята помислила, че младият Смит е вече мъртъв, но когато го поляла с вода от каната, той отворил очи. „Професоре“, промълвил той — „това беше тя“. Момичето е готово да се закълне, че точно това е казал. Той отчаяно се мъчел да каже още нещо и повдигнал дясната си ръка. После паднал мъртъв. През това време дошла и икономката, но тя не чула предсмъртните думи на младия човек. Като оставила Сюзан

до тялото му, тя забързала към стаята на професора. Той уплашено седял в леглото си, бил развълнуван, защото бил чул достатъчно, за да разбере, че се е случило нещо ужасно. Госпожа Маркър е готова да се закълне, че професорът е бил още по нощна риза, пък и за него е немислимо да се облече сам, без помощта на Мортимър, който е трябвало да дойде в дванадесет часа. Професорът казал, че е чул само един вик и не знае нищо повече. Той не можел да даде никакво обяснение на последните думи на младия човек: „Професоре, това беше тя“, но мисли, че това е било бълнуване. Смята, че Уилоуби не е имал никакви врагове, и не може да си обясни престъплението. Най-напред изпратил градинаря Мортимър за местната полиция. Малко покъсно старият полицай повика и мене. До моето идване никой нищо не бе пипал, била е дадена строга заповед никой да не ходи по пътеките, водещи към къщата. Представя ви се прекрасен случай да приложите на практика своите теории, господин Шерлок Холмс. Всъщност, не липсваше нищо.

— С изключение на господин Шерлок Холмс — добави моят другар с усмивка. — Но да чуем какво сте свършили вие?

— Преди всичко, трябва да ви помоля, господин Холмс, да погледнете тази скица, която ще ви даде обща представа за разположението на кабинета на професора и различните етапи в развитието на случая. Тя ще ви помогне да проследите проведеното от мен разследване.

Хопкинс разгъна листа хартия и го сложи на коленете на Холмс. Аз станах и през рамото на Холмс разгледах плана.

— Това е, разбира се, много грубо нахвърлена скица и там е отбелязано само това, което аз съм открил за следствието. Преди всичко, ако се предположи, че убиецът е влязъл отвън, то по какъв начин тя или той е излязъл? Без съмнение, по градинската пътека, водеща към задния вход, от където може да се влезе в кабинета. Всеки друг път би бил крайно сложен. Престъпникът трябва да е изчезнал по същия път, защото има и два други изхода от кабинета, но единият е бил препречен от Сюзан, която е слизала по стълбите, а другият води право в спалнята на професора. Затова аз веднага обърнах внимание на градинската пътека, която беше мокра от дъжда и разбира се, би запазила следи от стъпките. Моето разследване ми доказа, че имам работа с предпазлив и опитен престъпник. По пътеката нямаше

никакви следи. Но, несъмнено, някой бе минал по тревата покрай пътеката, за да не остави следи по пясъка. Не намерих нито един ясен отпечатък, но тревата беше поомачкана и някой навярно бе минал по нея. Това може да е бил само убиецът, защото нито градинарят, нито друг е минал оттам, а дъждът заваля едва през нощта.

— Почакайте — прекъсна го Холмс. — Къде води тази пътека?

— На големия път.

— Колко е дълга?

— Приблизително сто метра.

— Но около градинската врата вие сигурно сте открили следи?

— За нещастие, пътеката там е застлана с плочки.

— Ами на пътя?

— Той беше покрит с рядка кал.

— Жалко! А каква посока имаха следите по тревата?

— Невъзможно беше да се определи. Нямаше нито една ясна черта.

— От голям или от малък крак бяха?

— Не можеше да се разбере.

Холмс нетърпеливо извика.

— От тогава все вали дъжд и вилнее буря — каза той. — Това ще е по-трудно, отколкото да разчетеш старинен ръкопис. Нищо ли не може да се направи? Какво предприехте, Хопкинс, когато се убедихте, че нищо не можете да откриете.

— Мисля, господин Холмс, че аз открих много. Знаех, че някой предпазливо се е вмъкнал в къщата. После разгледах коридора. Той е застлан с плочки, по които не остават следи. Коридорът води до кабинета, който е оскъдно мебелиран. Главната мебел там е писалището, което има два вида чекмеджета, и шкаф между тях. Чекмеджетата бяха отворени, шкафът бе заключен с ключ. Излезе, че чекмеджетата винаги са били отворени и в тях не се е пазело нищо ценно. В шкафчето имало някои важни неща. Обаче нямаше никакви признаци, че някой се е опитвал да го отвори, а професорът ме уверяваше, че там държи всичко. Установи се, че не е извършена никаква кражба. Сега да видим трупа на младия човек. Той беше намерен до писалището, вляво, както е посочено на скицата. Ударът е бил нанесен в дясната страна на шията изотзад, така че е почти невъзможно той да се е ударил сам.

— Освен ако е паднал върху ножа — отбеляза Холмс.

— Именно това ми мина през ум. Но ножчето е намерено на няколко метра от тялото, така че това е немислимо. Пък и знаем неговите предсмъртни думи. И най-последно, имаме това много важно вещественно доказателство, което е намерено в ръката на убития.

Станли Хопкинс извади от джоба си малко пакетче. Той го разви и ни показа златни очила с черен копринен шнур.

— Уилоуби Смит е имал отлично зрение — прибави той. — Не може да има никакво съмнение, че това нещо е било смъкнато от носа или от шията на убиеца.

Шерлок Холмс взе очилата и ги разгледа с голямо внимание и любопитство. Той ги сложи на носа си, опита се да чете с тях, грижливо ги разгледа още веднъж на лампата, и най-последно, като се усмихна, седна до масата и написа няколко реда на едно листче, което даде на Станли Хопкинс.

— Не мога да направя нищо повече за вас — каза той. — Това ще ви послужи.

Учуденият детектив прочете на глас записката. Тя гласеше:

„Търси се жена с добри обноски, облечена като дама. Тя има много широк нос и близко поставени очи, сбръчкано чело, втренчен поглед и, навярно, закръглени рамене. Знае се, че е ходила при оптик най-малко два пъти през последните няколко месеца. Понеже нейните очила са много силни, а оптиците не са много на брой, няма да е мъчно да бъде проследена.“

Холмс се усмихна, като видя учудването на Хопкинс, което трябва да се беше изписало и на негово лице.

— Уверявам ви, че изводите ми са много прости — каза той. — Мъчно ще се намери предмет, който да дава възможност за повече заключения от едни очила, особено като тия. Че те са на жена, заключавам от изящната изработка и, разбира се, защото се сетих за предсмъртните думи на Смит. Колкото за нейното изискано облекло, тъй като тия очила, както виждате, са от великолепно злато, не е възможно жена с такива очила, да е немарлива. Вие виждате, че те са

много широки за вашия нос, което показва, че нейният нос е едър. Такива носове са обикновено къси и груби, но има и много изключения, така че аз не настоявам много за това. Моето лице е тясно и при това мога да намеря фокуса на тия стъкла. Това означава, че очите на дамата са близко поставени. Вие виждате, Уотсън, че стъклата са силно вдлъбнати. Жена, която цял живот е била толкова късогледа, трябва да има следи от това — черти, които се откриват по челото, по веждите и по раменете.

— Да — казах аз — успях да проследя всичките ви доказателства. Обаче, признавам си, че не мога да разбера по какъв път открихте, че тя е ходила два пъти при оптик.

Холмс взе очилата в ръце.

— Вижте — каза той — от двете страни на пружината има тънки уплътнения за смекчаване на притискане върху носа. Едното от тях е изменило цвета си и е малко изтрито, а другото е ново. Очевидно, едното е паднало и е било завинтено с ново. Мисля, че старото уплътнение е било сложено преди повече от четири месеца. Двете уплътнения са еднакви, от което следва, че дамата е ходила при един и същ оптик.

— Боже мой, това е вълшебство! — извика Хопкинс с възторг. — Като си помисля само, че в ръцете ми са били всички тия доказателства и аз не съм знаел нищо за тях! Но все пак смятах да обиколя всички лондонски оптици.

— Разбира се, това трябва да се направи. А дотогава имате ли да кажете още нещо за този случай?

— Нищо, господин Холмс. Мисля, че вие сега знаете толкова, колкото и аз, а може би дори повече. Опитяхме се да установим, дали някой не е видял непознато лице на селския път или на гарата, но нищо не узнахме. Това, което ме вълнува, е пълното отсъствие на мотиви за престъплението. Никой не може дори да загатне за такова нещо.

— А! Тук не мога да ви помогна. Но предполагам, че искате утре да отидем там?

— Да, ако не смятате, че искам прекалено много. В шест часа сутринта влакът тръгва от Чаринг Крос за Четам. И ние ще стигнем в имението Йокслей между осем и девет часа.

— Добре, тогава ще пътуваме с този влак. Вашата работа има, разбира се, някои любопитни страни и аз с удоволствие ще се заема с нея. А сега е вече почти един и ще бъде добре да поспим малко. Мисля, ще се настаните добре на дивана пред камината. Преди да тръгнем, ще запаля спиртната лампа и ще ви направя кафе.

На утрото бурята стихна, но когато тръгнахме, денят изглеждаше тъжен. Ние видяхме как изгрява студеното зимно слънце над мрачните блатата на Темза, След дълго и мъчително пътуване слязохме на една малка гара, на няколко мили от Четам. Докато впрягах конете в колата, ние бързо закусихме и бяхме съвсем готови за работа, когато най-после стигнахме до имението Йокслей. Пред вратата на градината ни посрещна полицаи.

— Какво ново има, господин Уотсън?

— Нищо, господине.

— Никакви известия за непознатата личност наоколо?

— Никакви, господине. На гарата са сигурни, че вчера никакъв непознат човек не е идвал, нито е заминавал.

— Проверихте ли в коридора и в мебелираните стаи?

— Да, няма такъв човек.

— Е, разходката до Четам е лесно нещо. Там всеки може да спре или да си замине с влака. Ето, това е градинската пътечка, за която ви говорех, господин Холмс. Давам ви честна дума, че вчера там нямаше никакви следи.

— От коя страна имаше следи по тревата?

— От тази. По тази тясна ивица трева между пътечката и лехата. Сега не виждаме следи, но вчера бяха ясни.

— Да, да, някой е минал от тук — каза Холмс, като се наведе над тревата.

— Нашата дама трябва да е стъпвала много предпазливо, защото иначе би оставила следи на пътечката, а и още по-ясни следи върху меката пръст на лехата.

— О, да, господине, тя сигурно е хладнокръвна престъпница.

— Вие казвате, че е трябвало да се върне по този път.

— Да, господине, друг път няма.

— По тази ивица трева?

— Разбира се, господин Холмс.

— Хм! Това е забележително изпълнение, много забележително. Е, аз мисля, че свършихме с пътеката. Да вървим нататък. Тази врата сигурно обикновено е отворена. Значи за посетителката е оставало само да влезе през нея. Тя дори не е помисляла за убийство, иначе щеше да донесе някакво оръжие, вместо да си служи с ножчето от масата. Минала е по този коридор, без да остави следи върху плочките. После се е намерила пред кабинета. Колко време е била там? Нямаме данни за това.

— Не повече от пет минути. Забравих да ви кажа, че икономката госпожа Маркър малко преди това, около четвърт час, е почистила кабинета.

— Добре, това ограничава времето. Нашата дама влиза в тази стая и какво прави? Тя се доближава до писалището. Защо? Не заради съдържанието на чекмеджетата. Ако в тях е имало нещо ценно, те щяха да бъдат заключени. Не, тя идва за нещо, което е заключено в това бюро. Ехе! Каква е тази драскотина по повърхността му? Защо не ми казахте за нея, Хопкинс?

Драскотината, която Холмс разглеждаше, започваше от бронзовото украшение върху дясната страна на заключалката и бе дълга около десет сантиметра върху полировката.

— Аз я забелязах. Но около ключалките винаги има драскотини.

— Тази е нова, съвсем нова. Вижте как блести бронзът там, където е минала! Стара драскотина би имала същия цвят. Погледнете я през моята лупа. Полировката е останала във вид на прах от двете страни на резката. Тука ли е госпожа Маркър?

Възрастна жена със скръбно лице влезе в стаята.

— Вие ли изтрихте прахта от това бюро вчера сутринта?

— Да, господине.

— Забелязахте ли тая резка?

— Не, господине, не я забелязах.

— Уверен съм в това; иначе щяхте да избършете тия пращинки от полировката. У кого е ключът от това бюро?

— Професорът го носи на верижката на часовника си.

— Обикновен ли е?

— Не, господине, това е оригинален ключ, марка „Чъб“.

— Прекрасно. Можете да си вървите, госпожо Маркър. Вече напредваме. Нашата дама влиза в стаята, приближава се до бюрото и

или го отваря, или се опитва да го отвори. В това време влиза младият Уилоуби Смит. В бързината тя така издърпва ключа, че прави драскотина на вратичката. Смит я напада, тя взема първия попаднал ѝ под ръка предмет, това ножче, и му нанася удар, за да се освободи от него. Ударът се оказва съдбоносен. Той пада и тя избягва, като успява да вземе (или не успява) това, за което е дошла. Тук ли е слугинята Сюзан? Сюзан, възможно ли е било някой да излезе през тази врата, след като сте чули вика?

— Не, господине, това беше немислимо. Ако е слязъл по стълбата, щях да го видя в коридора. Освен това никой не е отварял вратата, иначе щях до го чуя.

— Значи трябва да изключим тази възможност. Дамата несъмнено си е отишла по същия път, по който е дошла; а както разбрах, другият коридор води само до спалнята на професора. Оттам няма ли изход?

— Не, господине.

— Да отидем там и да се запознаем с професора. Е, Хопкинс! Това е много важно, наистина много важно. Коридорът към стаята на професора също е покрит с плочки.

— Какво от това?

— Нима не се сецате? Добре, добре, не настоявам. Сигурно аз греша. А междувременно, струва ми се, че ми хрумна нещо. Да вървим, оставете всичко на мене.

Тръгнахме по коридора, който беше толкова дълъг, колкото и коридора, водещ към градината. На края, пред вратата имаше няколко стъпала. Нашият водач почука и ние влязохме в спалнята на професора.

Това беше голяма стая, стените ѝ бяха покрити с книги в такова изобилие, че някои бяха изпадали от полиците и лежах на купчини по ъглите или бяха наредени на пода. Леглото беше в средата на стаята и в него, обкръжен с възглавници, лежеше собственикът на къщата. Рядко съм виждал толкова особено лице — слабо, с орлов нос, с пронизващи черни очи, взиращи се от дълбоките хлътнатини, над които висяха гъсти вежди. Косите му бяха бели, а също и брадата, която около устните имаше странен жълтеникав цвят. Сред гъстите бели коси блестеше огънчето на цигарата, и въздухът в стаята беше пропит със

зловонен тютюнев дим. Когато старецът протегна ръка на Холмс, забелязах, че тя беше пожълтяла от никотина.

— Вие пушите ли, господин Холмс? — попита той на прекрасен английски език с малко смешен, превзет изговор. — Моля, вземете си цигара. А вие, господине? Мога да ви препоръчам тези цигари, защото си ги поръчвам специално от Александрия. Търговецът Йонидис ми изпраща наведнъж по хиляда, но за голямо съжаление, на всеки две седмици ми се налага да се погрижа за нов запас. Това е лошо, господине, лошо е, но старците си имат своите дребни удоволствия. Тютюнът и работата — ето всичко, което ми остава.

Холмс запуши цигарата, като хвърляше къси проникателни погледи из стаята.

— Тютюнът и моята работа... а сега ми остана само тютюнът! — възкликна старецът. — Уви. Какъв фатален край! Кой можеше да предвиди такова ужасно нещастие! Такъв почтен млад човек! Уверявам ви, че след няколкомесечна работа той ми беше великолепен помощник. Какво мислите за случая, господин Холмс? Ще ви бъда наистина задължен, ако хвърлите светлина върху тази тъмна история. Такъв беден книжен червей и инвалид като мене може и да не издържи на подобен удар. Сякаш изгубих способността си да мисля. Но вие сте човек на действията, вие сте работлив човек. Работата е част от живота ви. Вие можете да запазите спокойствието си пред лицето на всяка съдбовна случайност. Ние сме наистина щастливи, че сте при нас.

Холмс ходеше напред-назад покрай едната стена на стаята, докато професорът говореше. Забелязах, че пуши много бързо. Очевидно, споделяше с нашия домакин вкуса към прекрасния александрийски тютюн.

— Да, господине, това е смайващ удар — повтори старецът. — Тази купчина книги, там на страничната маса, представлява моят МАГНУМ ОПУС. Това е мой анализ на документи, намерени в коптските обители, на Сирия и Египет — труд, който ще засегне дълбоко самите основи на старата религия. Поради слабото си здраве не знам ще мога ли някога да го довърша, след като ми отнеха помощника. Боже мой, господин Холмс, вие сте по-голям пушач от мен.

Холмс се усмихна.

— Аз съм познавач — каза той, като взе четвъртата цигара и я запали от предишната. — Няма да ви тревожа с повече въпроси, господин Корам, защото узнах, че сте били в леглото си по времето, когато е извършено престъплението и не бихте могли нищо да знаете за него. Бих желал само да ви попитам, какво е искал да каже бедният момък с последните си думи: „Професоре,... това е тя“.

Професорът поклати глава.

— Сюзан е селско момиче — отговори той, — а вие знаете колко са глупави тия селяни. Аз мисля, че бедният момък е промърморил няколко несвързани думи, а тя е съставила от тях това безсмислено изречение.

— Разбирам. Вие сам с нищо ли не можете да си обясните тази трагедия?

— Възможно е да е нещастен случай; може би (казвам го само между нас), това да е самоубийство. Младите хора си имат свои скрити скърби... може би някаква любовна история, за която ние не знаем. Това е по-вероятното предположение.

— А очилата?

— О! Аз съм само учен — човек на мечтите. Не мога да обясня нещо, което се отнася до практичния живот. А все пак знаем, че понякога символите на любовта приемат чудни форми. (Моля, вземете си още една цигара. Приятно ми е като виждам как ги оценихте). Ветрило, ръкавица, очила: откъде да зная какъв предмет може да бъде даден като залог за любов, а после човек го гали, преди да свърши със себе си. Тоя господин говори за следи по тревата, но всъщност лесно може да се сбърка. Що се отнася до ножа, той може да е отхвъркнал от ръцете на нещастния млад човек при падането му. Възможно е аз да се изразявам като дете, но мисля, че Уилоуби Смит сам отиде срещу съдбата си.

Холмс изглеждаше поразен от това предположение и продължи да крачи из стаята, потънал в мисли, като унищожаваше цигара след цигара.

— Кажете ми, професор Корам — заговори най-после той — какво има в шкафчето на бюрото?

— Нищо полезно за крадеца. Семейни книжа, писма от моята бедна жена, университетски дипломи, с които съм удостоен. Ето ключът. Можете сам да видите.

Холмс взе ключа, разгледа го и го върна на стареца.

— Не, това едва ли ще помогне — каза той. — Предпочитам спокойно да се поразходя из вашата градина и да пообмисля цялата работа. Има нещо, което говори в полза на вашата теория за самоубийството. Моля, простете ми, професор Корам, че се вмъкнахме при вас, но ви обещавам, че няма да ви безпокоим до обяд. В два часа ще се върнем и ще ви съобщим за всичко, което се е случило през това време.

Холмс беше много разсеян и ние се разхождахме мълчаливо по градинската пътека.

— Попаднахме ли на някаква следа? — попитах го най-последно аз.

— Това зависи от цигарата, която изпуших — отговори той. — Възможно е, да се лъжа. Цигарите ще ми кажат това.

— Драги Холмс! — извиках аз. — За Бога, по какъв...

— После, после, сам ще видите. Ако не сполуча, не е страшно. Все пак остава ни оптикът, при когото можем да се върнем, но аз винаги вървя по най-късия път, ако успея да намеря такъв. А ето и милата госпожица Маркър! Да проведем един поучителен разговор с нея.

Забелязал съм, че Холмс можеше, когато пожелае, да се държи добре с жените и много бързо спечелваше доверието им. За няколко минути той спечели благоразположението на икономката и разговаряше с нея като стар познат.

— Да, господин Холмс. Това е така, както казвате. Той ужасно много пушеше. Денонощно, господине. Тая сутрин влязох в стаята му и така е, господине, бихте си помислили, че е пълна с лондонска мъгла. Бедният млад момък, господин Смит, също беше пушач, но не като професора. Неговото здраве... наистина не знам, дали се подобрява или влошава от пушенето.

— Но — каза Холмс — нали то убива апетита?

— Не разбирам от тия работи, господине.

— Професорът едва ли яде нещо.

— Понякога яде.

— Хващам се на бас, че тази сутрин той не е ял нищо и едва ли ще яде след всички тия цигари, които унищожи.

— Тоя път се излъгахте, господине, защото той днес много яде. Не си спомням някога да е ял толкова много, нито пък да е поръчвал

котлет за закуска. Аз самата се учудвам, защото, откакто видях младия господин Смит, проснат на пода, не мога да погледна ядене. Но нали по света има всякакви хора, а нашият професор не изгуби апетита си след ужасната история.

Цялата сутрин прекарахме в градината. Станли Хопкинс отиде в село да проучи слуховете за странната жена, която децата видели на Четамския път в утрото преди случката. А моят другар Холмс сякаш беше позагубил обичайната си активност. Никога не съм го виждал да работи така без желание. Дори съобщението на Хопкинс, че е намерил децата и че те са видели жена, която отговаряла напълно на описанието на Холмс, и която носела очила, не възбуди у него никакъв видим интерес. Той беше по-внимателен, когато Сюзан ни каза на закуска, че както ѝ се струвало, господин Уилоуби, излизал сутрин на разходка и че се бил върнал едва половин час преди трагедията. Аз не разбрах какво значение можеше да има тази случка, но забелязах ясно, че Холмс я включи в общия план. Изведнъж той скочи от масата, погледна часовника си и каза:

— Часът е два, господа, време е да се качим горе и да си свършим работата с нашия професор.

Старецът току-що беше закусил и празната чиния доказваше добрия му апетит, за който бе споменала икономката. Наистина, странен образ видяхме, когато той обърна към нас побелялата си глава и пламтящите си очи. Вечната цигара димеше в устата му. Беше облечен и седеше на канапето до печката.

— Е, господин Холмс, разкрихте ли тайната?

Той побутна голямата кутия с цигари към моя другар. Холмс протегна ръка и в неловкостта си събори кутията. В продължение на една-две минути всички ние на колене събирахме разсипаните цигари. Когато станахме, забелязах, че очите на Холмс блестяха и страните му се бяха зачервили. Само в критични мигове го бях виждал такъв.

— Да — отговори той — разкрих я.

Ние със Станли Хопкинс го гледахме учудено. Нещо прилично на подигравателна усмивка се мярна по лицето на стария професор.

— Наистина ли? В градината ли?

— Тук! Кога?

— Сега.

— Вие навярно се шегувате, господин Шерлок Холмс. Принуден съм да ви кажа, че тази работа е прекалено сериозна, за да се отнасяте така към нея.

— Аз свързах всяка брънка и изпробвах нейната здравина. Какви са вашите подбуди и какво участие имате вие в тази странна случка, още не мога да кажа. След няколко минути, навярно, ще узная това от вашите уста, а дотогава ще възпроизведа пред вас това, което е станало, за да разберете още какви сведения ми са нужни. Вчера дамата е влязла във вашия кабинет. Тя е дошла с намерение да вземе някои документи, които са били заключени във вашето бюро. Имала е свой ключ от него. Разгледах вашия и не видях по него следа, която би останала от издраскването на полировката. Това означава, че вие не сте ѝ помагали. И доколкото мога да съдя по доказателствата, които имам, вие не сте знаели, че тя ще дойде да ви обере.

Професорът изпусна кълбо дим.

— Това е много любопитно и поучително — каза той. — Няма ли да прибавите още нещо? Разбира се, след като проследихте дамата до кабинета ми, вие можете да ми кажете и какво още е станало после.

— Ще се опитам да направя това. Била е заловена от вашия секретар и го е убила, за да се освободи. На това убийство аз съм склонен да гледам като на нещастен случай, защото дамата не е имала намерение да му причини такова ужасно зло. Убиецът не идва без оръжие. Като се ужасила от стореното, тя като безумна се е впуснала да бяга от мястото на трагедията. За свое нещастие при сборичкването е изгубила очилата си, и поради късогледството си е била съвсем безпомощна без тях. Тя е хукнала по коридора, като го е взела за този, по който е дошла (двата са застлани с еднакви плочки), твърде късно е разбрала, че е сбъркала, и че пътят ѝ за отстъпление е отрязан. Какво ѝ е оставало да направи? Немало е как да се върне назад. Не е могла да остане и там, където е била. Тогава се е качила горе, блъснала е вратата и се намерила във вашата спалня.

Старецът седеше с отворени уста, вторачил див поглед в Холмс. По лицето му се четеше учудване и страх.

Той с усилие сви рамене и се изсмя с неестествен смях.

— Всичко това е прекрасно, господин Холмс — каза той, — но във вашата разкошна версия липсва нещо. Аз сам бях в спалнята си и не съм я напуснал през целия ден.

— Това ми е известно, професор Корам.

— Значи вие искате да кажете, че е било възможно да лежа в легло и да не видя, че жената е влязла в стаята?

— Не, не искам да кажа това. Вие сте я видели. Вие сте разговаряли с нея, познали сте я. Вие сте ѝ помогнали да се скрие.

Професорът отново се изсмя. Той стана на крака, очите му горяха като въглени.

— Вие сте полудели — извика той. — Вие говорите безсмислици! Аз съм ѝ помогнал да се скрие! И къде е сега тя?

— Там — каза Холмс, като посочи високия шкаф за книги в ъгъла на стаята.

Старецът вдигна глава нагоре, ужасен трепет премина по изкривеното му лице и той падна в леглото си. В тоя миг вратата на шкафа, който посочи Холмс, се отвори и от него излезе една жена.

— Вие сте прав — каза тя с някакъв странен чужд акцент. — Вие сте прав. Аз съм тук.

Беше изцапана с прах и покрита с паяжини. Лицето ѝ също беше изпоцапано, но и иначе тя навярно никога не е била хубава, защото имаше същите черти на лицето, както Холмс бе предположил, а при това още и дълга изострена брадичка. Поради късогледството си, и защото излизаше от тъмно на светло, тя стоеше като сляпа и мигаше ли, мигаше, като се мъчеше да види къде сме и кои сме ние. И все пак, дори в такова крайно неизгодно положение за нея, личеше си, че в обноските ѝ има нещо благородно, както и в предизвикателната ѝ брадичка и в изправената ѝ глава; смелостта ѝ будеше уважение и възторг.

Станли Хопкинс сложи ръка на рамото ѝ, като да бе негова племенница, но тя леко го отстрани с някакво властно достойнство, което завладяваше. Старецът беше полулегнал и я гледаше втренчено с изкривено лице.

— Да господине, аз съм ваша пленница — каза тя. — Чух всяка ваша дума и знам, че всичко ви е известно. Признавам. Аз убих младия човек. Но вие не сте прав като казахте, че това беше нещастен случай. Дори не знаех, че държа в ръката си нож, защото в отчаянието си съм хванала това, което ми е попаднало под ръка, исках да го накарам да ме пусне. Казвам ви истината.

— Госпожо — заяви Холмс, — вярвам, че говорите истината. Но какво! Лошо ли ви е?

Лицето ѝ се покри със смъртна бледост, която изглеждаше още по-страшна, защото бе изцапано с прах. Тя седна на края на леглото и продължи:

— Имам още малко време и искам да узнаете цялата истина. Аз съм жена на този човек. Той не е англичанин, той е руснак. Името му няма да ви кажа.

Старецът помръдна за пръв път.

— Ана! — възкликна той. — Бог да ти е на помощ.

Тя го погледна с презрение.

— Защо трепериш така за своя нещастен живот, Сергей? — попита тя. — Той на мнозина е причинил злини и никому не е донесъл добро, дори на самия теб. Но не е дадено на мен да скъсам тънката нишка на определеното от бога време. И тъй много ми се насъбра, откак пристъпих прага на тази проклета къща. Но аз трябва да говоря, иначе ще бъде късно. Вече казах, господо, че съм жена на този човек. Бях глупавичко двадесетгодишно момиче, а той беше петдесетгодишен, когато се ожени за мене. Това стана в един университетски град в Русия, но няма да кажа името му.

— Бог да ти е на помощ — промълви отново старецът.

— Ние бяхме революционери, нихилисти, разбирате ли? Той, аз и мнозина други. После настъпи неспокойното време; мнозина бяха задържани, нямаше доказателства и за да спаси живота си и да получи голяма награда, той предаде жена си и другарите си. Да, ние всички бяхме затворени, благодарение на неговите показания, после бяхме и осъдени. Моята присъда не беше доживотна. Съпругът ми замина за Англия с недостойно придобито богатство и си живееше спокойно досега, макар да знаеше добре, че ако членовете на нашето общество го открият, ще бъде справедливо наказан.

Старецът протегна треперещата си ръка за цигара.

— Аз съм в ръцете ти, Ана — каза той. — Ти винаги си била добра към мене.

— Още не съм ви описала цялата му низост. Сред другарите ни имаше един, който стана близък на сърцето ми. Беше благороден, самоотвержен, любещ — пълна противоположност на моя мъж. Той мразеше насилието. Ако ние всички бяхме престъпници, той не беше.

Постоянно ни пишеше и настояваше да се откажем от нашите намерения. Тия писма можеха да го спасят, както и моят дневник, където всеки ден пишех за чувствата си към него, както и за убежденията ни. Моят мъж намери и дневника, и писмата. Той ги скри и по всякакъв начин се стараеше да изложи на опасност живота на младия човек. Това не му се удаде, но все пак Алексей беше изпратен на заточение. Помисли за това, подлец такъв!

— Ти всякога си била благородна жена, Ана — каза старецът, като изпусна кълбо дим.

Тя стана, но отново падна назад с болезнен вик.

— Трябва да свършвам — каза. — Когато изтече срокът на моето наказание, аз реших да си взема дневника и писмата. Ако те бъдат изпратени на руското правителство, моят другар ще бъде освободен. Знаех, че мъжът ми е в Англия. Търсих го няколко месеца и най-после разбрах къде е. Знаех, че той все още пази дневника, защото, когато бях в Сибир, получих от него писмо, в което ме упрекваше заради неща, които съм била писала в него. Но бях уверена, че при неговата отмъстителна природа, той никога не би ми го дал доброволно. Трябваше да си го взема сама. За тази цел наех един частен детектив, който постъпи на работа при моя мъж като секретар (той беше вторият секретар, който те напусна така бързо). Детективът узна, че книжата се пазят в бюрото и сне отпечатък от ключа. Не искаше да направи нищо повече. Снабди ме с плана на къщата и ми каза, че преди обяд кабинетът е винаги празен, защото по това време секретарят работи горе. Аз най-после се реших и дойдох да взема книжата. Това ми се удаде, но на каква цена! Едва бях взела книжата и бях заключила скрина, когато младият човек ме залови. Вече го бях срещала сутринта. Срещнахме се на пътя, и аз без да знам, че работи при професор Корам, го запитах къде живее той.

— Така, така — обади се Холмс. — Секретарят се е върнал и е казал за тази среща, а с предсмъртните си думи се е опитал да каже че това е тя, същата, за която току-що са говорили.

— Оставете ме да продължа — твърдо каза жената и лицето ѝ се изкриви от страдание. — Когато той падна, аз избягах от стаята, попаднах на тая врата и се намерих в спалнята на мъжа си. Той каза, че ще ме издаде; аз му доказах, че животът му е в ръцете ми. Ако той ме предаде на властта, аз ще го предам на братството. Казах го, за да

постигна целта си. Той знаеше, че аз ще удържа на думата си, че съдбата му е свързана с моята. И само по тая причина ме скри в това тъмно скривалище, известно само на него, където едва не се задуших. Хранеше се в спалнята си и затова можеше да ми отдели част от своята храна. Решихме, че когато полицията напусне къщата, аз ще се измъкна през нощта и вече никога няма да се върна. Но вие по някакъв начин узнахте за нашите кроежи.

Тя извади от пазвата си малък пакет.

— Ето последните ми думи: този пакет ще спаси Алексей. Разчитам на вашата чест и на обичта ви към правосъдието. Вземете го! Вие ще го предадете на руското посолство. Аз изпълних своя дълг и...

— Спрете я! — извика Холмс.

Той скочи и измъкна от ръцете ѝ едно малко шишенце.

— Много е късно! — извика тя, като падна на леглото. — Много е късно! Аз изпих отровата още преди да напусна скривалището си. Умът ми се замъгли. Аз умирам. Не забравяйте за пакета.

— Прост случай, а при това в някои отношения е поучителен — забеляза Холмс, когато се връщахме в града. — Всичко зависеше от очилата. И ако, за щастие, умиращият не ги беше взел, аз се съмнявам, че щяхме да стигнем до правилното разрешение. Бяха с голям диоптър и това ми подсказа, че онази, която ги е носила, трябва да е била много късогледа и съвсем безпомощна без тях. Когато искаха да повярвам, че тя е минала по дългата тясна ивица трева, аз забелязах, както си спомняте, че това е бил забележителен подвиг. За себе си реших, че то е невъзможно, освен ако е имала други очила. Затова бях принуден да обмисля сериозно предположението, че тя не е излизала от къщата. Като забелязах колко си приличат двата коридора, аз реших, че тя лесно е могла да ги обърка и да попадне в стаята на професора. Затова бях нащрек и имайки това предположение, внимателно разгледах спалнята, като търсех нещо подобно на скривалище. Килимът изглеждаше цял и гладко опънат, така че се отказах от мисълта за дупка в пода. Вие знаете, че подобни неща се срещат в старите библиотеки. Забелязах, че книгите бяха натрупани навсякъде по пода, само не и пред този скрин, значи, там вероятно имаше тайна врата. Нищо не потвърждаваше моето предположение, но килимът е едноцветен, него лесно можех да изследвам, затова изпуших множество от ония прекрасни цигари и хвърлях пепелта на пода пред

подозрителния шкаф. Това беше прост капан, но излезе много сполучлив. После слязохме долу и аз във ваше присъствие, Уотсън, се убедих (а вие не съвсем добре разбрахте моите въпроси), че храната на професор Корам се е увеличавала, което трябваше да очаквам, щом той явно хранеше и друг човек. След това се качихме отново горе, където съборих кутията с цигарите на пода, разгледах добре пода и по следите, останали върху пепелта, заключих, че в наше отсъствие пленницата е излизала от скривалището си. Е, Хопкинс, стигнахме до Чаринг Крос, а аз ви поздравявам с това, че доведохте работата до сполучлив край. Вие сигурно отивате в полицейското управление, а вас, Уотсън, ще помоля да дойдете с мен в руското посолство.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.